

Gogol, Rus edebiyatında nasıl devrim yaptı?

NECİP TOSUN

Çernişevski, Gogol'un eserlerinin Rus edebiyatının dönüm noktası olduğunu ileri sürerek bunların bir anlamda devrim niteliğinde olduğunu belirtir. Onunla birlikte Rus edebiyatının Batı edebiyatının etkisinden kurtulduğunu, öykü türünün yazınsal bir tür olarak en büyük adımını attığını ifade eder.

Nikolay Gogol (1809-1852), sadece Rus edebiyatının değil aynı zamanda dünya edebiyatının da en büyük hikâye anlatıcılarından biridir. Gogol, öykülerinde tümüyle hayatın içine sokulmuş, Rus insanının gündelik hayatının verimlerini devşirmiştir. Hayatın içinden seçtiği karakterlerin hem erdemlerini hem de zaaflarını ustalıkla anlatırken öyküye de yaşamsal bir alan açmıştır. Ukrayna'nın kırsal kesimindeki taşra insanının hayatını, St. Petersburg'un sokaklarını, caddelerini incelikle yazıya dökmüş ortaya âdeta bir 19. yüzyıl insanlık panoraması koymuştur. Öykülerinde, trajik gerçekliği mizaha dönüştürerek derinlikli bir hiciv yaratan Gogol, insanı güçlüten tutkuların olağanüstü portrelerini çizmiştir.

Onun öykülerinde, sıkıştırılmış, çıkışsız memurlar hastalıklı hâllere sürüklenirler. Küçük memura, toplumsal yaşamda yer yoktur. Arzuları, hayalleri yok olmaya mahkûmdur. Ezikliğini ve itilmişliğini aşma girişimi infialle sonuçlanır, delirir. İnsanlar paraya, rütbeye ve itibara değer vermektedir. Belli bir birlik ve kültür sahibi olmak da bu gerçekçi değiştirmemektedir. Dürüst memur için çıkış yoktur. Herkes sırtını birine dayamıştır. Çıkarıcı işbilir memurlar gemilerini yürütmektedir. Tüm bu öykülerde yozlaşmış bürokrasi, yanlış işleyen devlet çarkı eleştirilir. Dolayısıyla onun bu tür öyküleri düzene, sisteme, devlet yapısına yönelik eleştirileri içerir.

SIRADAN İNSANLARI ÖYKÜYE DAHİL ETTİ

Gogol öykününün temellerini atarken öncelikle halkın birikimlerine yönelmiş, gizemli, büyük, olağanüstü olaylara dayanan halkın hoşlanacağı çarpıcı, fantastik hikâyeleri anlatmış böylece hem yerli bir tutum izlemiş hem de taşra yaşantısını edebiyat diliyle ifade etmiştir. Bu eğlenceli, mizah kokan hikâyelerle ciddi bir başarı elde etmiş ancak buradan

büyük çıkışın olmayacağını görmüş bu kez ona gerçek kimliğini ve atılımı kazandıracak olan büyük şehirdeki yalnız insan temasına yönelmiştir. Bugün Gogol'u Gogol yapan da öncül yapan da bu tutumu olmuştur.

Bilindiği gibi modern öykünün kökenlerini/doğuşunu Gogol'la başlatanların ileri sürdükleri en önemli gerekçe, onun küçük/sıradan insanları öykü **sanatına** ilk kez sokmuş olmasıdır. Gerçekten de küçük insanın, tarihsel süreç içerisinde öyküdeki önemi düşünüldüğünde, Gogol'un kurucu kimliğe layık görülmesi için bu nedenin tek başına yeterli sayılması gerekir. Çünkü o döneme kadar sadece üstün insan, kahraman karakteri anlatılmaya değer görülürken bu kez aciz, silik, sıradan bir insan edebiyatın öncelikli bir figürü oluyordu. Bu öylesine önemliydi ki "küçük insan" giderek öykü türüyle neredeyse özdeşleşecekti. Bu bağlamda Gogol'u modern öykünün çıkış noktası olarak görmek, öykünün geldiği yer dikkate alındığında daha bir haklılık kazanır.

Nasıl Yapmalı? adlı klasik eseriyle tanıdığımız Rus düşünce ve eylem adamı N.G. Çernişevski'nin bu kez Gogol Dönemi Rus Edebiyatı kitabı Türkçeye kazandırıldı. Çernişevski bu kitabında, Gogol örneğinden yola çıkarak eleştiri

kurumunu, edebiyat eserinin ne olduğunu, hayat ve eser arasındaki ilişkiyi sorgular. Bunu yaparken de eleştirmen ve N. A. Polevoy ile V. G. Belinski'yi merkeze alarak edebiyatın temel sorunlarını irdeleyerek Çernişevski ayrıca **kitapta**, felsefe, **sanat**, estetik, politika konularında görüşlerini açıklar.

PUŞKİN'DEN ÖNCE GELİR

Çernişevski, Gogol'un eserlerinin Rus edebiyatının dönüm noktası olduğunu ileri sürerek bunların bir anlamda devrim niteliğinde olduğunu belirtir. Onunla birlikte Rus edebiyatının Batı edebiyatının etkisinden kurtulduğunu, öykü türünün yazınsal bir tür olarak en büyük adımını attığını ifade eder.

Çernişevski Gogol'un bir nesir yazarı olarak Puşkin'den önce geldiğini belirtir. Puşkin'in ilk düz yapıtı olan Biyelkin'in Öyküleri'nin (1831) büyük bir **sanatsal** nitelik taşımadıklarını bu yüzden öncül bir eser olarak niteleneceğini ifade eder. Oysa Gogol'un **Dikanda Yakınlarındaki Küçük Bir Köyde Akşamlar** (1831-1832), İvan İvanoviç ile İvan Nikiforoviç'in Nasıl Bozuştuğularının Öyküsü (1833) **kitaplarının** ve özellikle Arabeskler'de yer alan "Portre", "Neva Bulvarı", "Bir Delinin Hatıratı Defteri"nin bu **sanatsal** düzeyi tuttuğu tespitinde bulunur. Ona göre, Puşkin'in Rus şiirinin

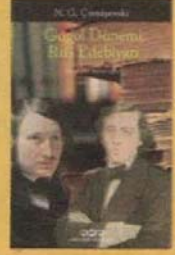
babası sayılması gibi, Gogol'u da Rus nesrinin babası saymak gerektiğini iddia eder.

Çernişevski Gogol'un, düz yazı geleneğinin verimli bir tarz olduğunu, onun geleceğini aydınlattığını belirttikten sonra düz yazının Rus edebiyatındaki mutlak üstünlüğünü tek başına Gogol'un sağladığını belirtir: "Düzyazı Rus edebiyatında çok az yer tutuyor, çok az bir öneme sahip bulunuyordu. Bir var olma çabası içindeydi, ama varlığı henüz ete kemiğe bürünmüş değildi. Edebi faaliyet, kelimenin klasik anlamında, salt şiirle sınırlıydı. Gogol, Rus nesrinin babasıydı, onun sadece babası olarak kalmamış, nesrin şiir üzerindeki şimdiki kadar koruyucu geldiği kesin üstünlüğünü de süratle sağlamıştı. Gogol'un bu işte ne öncelleri, ne de yardımcıları vardı. O gerek kendi varlığı, gerekse bütün başarıları için sadece düzyazıya minnettardı."

MODERN ÖYKÜNÜN KURUCULARINDAN

Çernişevski, kitabında sadece Gogol'un edebiyat dünyasını tartışmaz aynı zamanda **sanata** ilişkin görüşlerini de açıklar. Öncelikle "**sanat sanat** içindir" yaklaşımına itiraz eden yazar, edebiyatın/**sanatın** hayattan ayrıştırılmaz olduğunu temellendirir. N.G. Çernişevski, edebiyatın, **sanatın** yaşamdan uzaklaşarak mükemmel bir şey yaratmasının mümkün olmadığını, bütün **sanatların** yaşamsal gerçekliklerin bir yansıması olduğunu düşünür: "Heykel **sanatı**, Greklerde, salt onların yaşamına egemen olan bir özelliğin -insan bedeninin biçimsel güzelliğine tutkulu bir tapınmanın- ifadesi olduğu için gelişmiştir. Gotik mimarı, sadece ortaçağların isteklerinin bir hizmetkârı ve sözcüğü olduğu için içindir ki muhteşem anıtlar yaratmıştır. İtalyan resim okulu, salt çağın ve o ülke toplumunun isteklerinin sözcüsü olduğundan, çağın insan güzelliğine klasik tapına ile ortaçağların ayakları yere basmayan isteklerinin birleşiminden oluşan ruha hizmet etmesinden dolayı, ortaya olağanüstü tablolar koymuştur."

Modern öykünün kurucu öncülerinden olan Gogol'un öykü dünyasını merak edenler için N.G. Çernişevski'nin Gogol Dönemi Rus Edebiyatı kitabı oldukça kıymetli bilgiler sunuyor.

Gogol Dönemi Rus Edebiyatı
N.G. Çernişevski
Yapı Kredi Yayınları
2015
194 Sayfa

Çernişevski, Gogol'un eserlerinin Rus edebiyatının dönüm noktası olduğunu ileri sürerek bunların bir anlamda devrim niteliğinde olduğunu belirtir. Onunla birlikte Rus edebiyatının Batı edebiyatının etkisinden kurtulduğunu, öykü türünün yazınsal bir tür olarak en büyük adımını attığını ifade eder.